Массе а мехкий пролетареш, вIашагIкхета!

СЕРДАЛО

СОВЕТСКИ СОЮЗА КОММУНИСТИЧЕСКИ ПАРТЕ НОХЧ-ГIАЛГIАЙ ОБКОМА, НОХЧ-ГIАЛГIАЙ АССР ЛАКХЕХЬАРЧА СОВЕТЕИ МИНИСТРИЙ СОВЕТЕИ ОРГАН

«СВЕТ» Орган Чечено-Ингушского обкома КПСС, Верховного Совета и Совета Министров ЧИАССР

Газет арадувл 1923 шера деиз ★ ЕРА, 14 ЯНВАРЬ, 1988 ШУ. ★ № 6 (7508). ★ Мах 3 кап.

Яхьа дневник

ЛаьрхIар кхоачашду

ДIадахача шера шоаш тIайнца доккхий социалистически декхараш ханал хьалха кхоачашдир Грозненски электромеханически завода болхлоша. Товарни продукци арахецара паччахьалкхен план ялх процент гаргга тIехкхоачаш а яь, заданел совгIа цо арахийцар 515 эзар сом маьха продукци. ХIаьта планагIа йоагIачул тIех маьхалъяьккхар 569 эзар сом мах бола тайп-тайпара продукци. Предприяте болхлоша шоай потребителашта продукци лоаттаяра дола договорни декхараш толаме кхоачашдир.

Дукха мероприятеш чакхъяьхай завода коллективо производства эффективность лакхъяра. Къахьегама овсарле лакхъяра шера задани 5,9 процент тIехкхоачашъяьй цо. Духхьал из лакхъяра чотагIа хьаяьй планал совгIа ара мел хийца товарни продукци. Хьаеча продукцега дIадодар кIезигдарах укх шера кходаьд цо 22 эзар сом. Заданел совгIа продукци маьхалъяккхарах, бийдал, металл, электроэнерги, кхыйола материалаш кхоярах планагIа лаьрхIачул тIех 31 эзар сом пайда бир паччахьалкхенна.

Завода ерригача цехаша ханал хьалха рапорт делар шера плани тIайнца декхараши тIехкхоачашдарах. Царна юкъе а къаьстта дика болх а беш, даим яхье хьалха латташ я Пожидаев Александр Васильевича кулгалдеча литейно-механически цехеи Казак Николай Николаевич керте латтача электроконструкце цехеи коллективаш.

Деша дай бац

ДIадахача шера план ханал хьалха кхоачашъе дош деннадар «Чеченингушпромстройматериалы» яхача производственни объединене болхлоша. Баьча балха итогаша хьахьокхачогIа цар тIайнца декхараш каьхата тIа дисад. Продукци маьхалъяккхара шера планах лоархIабаьбале а, вож мел долча хьокхамий шера план а тIайнца декхараш а кхоачаш ца деш бисаб уж. ДIадахача шера цар ара ца хецаш йиса цхьа миллиони 410 эзари сома маьха товарни продукци. ХIаьта цу даькъе ара ца хецаш йиса кирпишк 24 миллиони бархI бIаь эзари я.

Объединене коллектив лоархIаяьяц къахьегама овсарле лакхъяра планах а. Арахецача продукцега дIабода мах боагIача боарамал дикка лакхагIа ба. Поставкаш яра договорни декхарегIа смежникашка цо дIа ца кхоачийташ йисай цхьа миллион сома маьха продукци.

Объединенена чуйоагIача ялх предприяте коллективах пхенне кхоачашъяьяц шера плани тIайнца декхараши. Эггара дукхагIа паччахьалкхен декхар тIадисад Высоцкий Борис Львович керте латтача № 2 йолча гIишлон-материалий комбината коллективана. Цо шера ара ца хецаш йисай 13,2 миллион кирпишк. ХIаьта Дремлюга Юрий Ивановича кулгалдеча КСМ-1 коллективо хьа ца еш йиса кирпишк ворхI миллиони 722 эзари я.



ДЕКХАРАШ—ДИЗЗА А ХАННАХЬА А

БIУБЕННА...

Иштта хадданза лакхерча доазонга кхача гIерташ хул спортсменаш.

— Тха а йиш я иштта хьоакхамаш доккхагIа хилийта, доккхагIча доазонга кхача. — бIубенна йоах «Шалинский» совхоза подрядни звенон кулгалхочо Бачалова Малижас. Саг тешаргвола масалаш, доаладу цо.

ДIадахача хала эттача шера 78 гектарах хIаране тIара 500 центнер шекара свеклаш яьхар цо. Из хул планагIа доагIачул шозза дукхагIа. ХIаьта совхозе юкъера лаьрхIа яьхарел дукхагIа хул свеклаш а.

— Кхычар санна долча хьалашка тха дезала звеноша хIара гектара тIара 600 центнер шекара свеклаш яьхар, — дувц М. Бачаловас. — Джабраилова Курбикас шиЙ дезалца кхаь гектарах хIаране тIара 601 центнер шекара свеклаш чуийцар.

— Нагахьа санна тха коллективни подряда хIара саго иштта болх баь баларе шекар доаккхача заводе оаха 8 эзар центнер дукхагIа шекар доаккха свеклаш дIаенна хургьяр, — йоах Курбикас. — ТIаккха тхона къахьегарах доагIар а доккхагIа хинна хургдар, лакхлургьяр совхоза доход а.

Цо яхар бакъду опыт йолча Дудаева Мазана, Удугова Луизас, Кутаева Нурас, Азатова Яхас, кхыметтел къоначa Лорсанова Биласас а. Цар из бакъду Бачалова Малижанеи цун йоIа Медналеи из де мегандаь. Дукха шераш да цу дезала кхо гектар хулача лаьтта шекара свеклаш хьалкхеяю, цар уж дика хьувкъаю. Цхьанна шера а гектара тIара 600 центнерал кIезигагIа свеклаш яьхаяц цо. ХIаьта дика денача шера цкъаза 800 центнер гектара тIара йоаккхаш щекара свеклаш кхеяьй.

ЧIоагIа дисциплина йолча, лаьттанцарча балхаца безам болча сага ха хала оттарах дагалаттар кхоачашдара новкъарле хургьяц — яхаш дувц Малижас. — ДIадахар санна долча халача шера, болх дукхагIа бе безаш хилар мара хIама дац. Цел бе а белла къахьета деза. Оасарга садолийта йиш яц, лаьтта цамца даьккха лоаттаде деза. Бакъда из де аттa дац. ЧIоагIа хала-м даьра да. Къа ца хьийгача Iам чура чкъаьра а боаккхалургбац оалаш ма хиллара, къахьега деза. Къахьегам ба вай котдоахар. Саго тамаш е хIама дац оаха ка йоалаш беча балхах. Тхо болх дикагIе бе гIерт, шоай ханнахьа кхоачашду агротехникагIа де доагIараш.

Дика къахьеге цох доагIар а дикагIа хургда, дезала хьал тоадергда, совхоза а пайда баргба. Цудухьа дIадахача шера 8 бетта Бачалова Мелижай дезало 2500 сом ахча ийцар. Иштта, ахча ийцар Джабраилова Курбика дезало а. Цул совгIа дарегIча маьхагIа 150 килограмм шекар, 900 килограмм кIа, цIагIарча доахана, жена кхоачамхилал доакъар ийцар. Иштта я совхозе еш йола материальни поощрени. Доккхал а деш лелаю Бачалова Малижас паччахьалкхено шийна енна «Знак Почета» яха ордени ВДНХ йиъ медали.

Юртарча наьха боккха тешам беннаб Бачалова Малижах. Цар из хержай халкъа депутатий Герменчукски юрта Совета депутаталла.

ХIанз Iай шийла хул, къаьстта сарахьа. Бакъда Малижай цIагIа цIера йIовхалал совгIа аьхки хьийгача къих яьнна йIовхал а я. Из йолча гуллу звенон членаш. Цар дувц дIадахача шера шоашта карагIдаьнна дикадараш а дийнна гIалаташ а. Укх шера кхы а дикагIа болх бара дагабувл. Йоккха опыт йолча наха дувцачунга, радио, телевидене, газеташ тIеи журналаш тIеи шоашта хезар, дийшар дувц. Къаьстта теркам тIабохийт перестройка хьалашка кхы а хьинарегIа къахьегара. Звенон хIара член укх шера перестройка дIакхухьаш хьинарегIа къахьега а доккхагIа толамаш даха а лаьрхIа ва.

П. ГАГИЕВ.

«Ачалуки» яха минеральни хий арахецача заводе массане а чIоагIа сий деш я Вельхиева ПаьтIамат керте латта барттайна бригада. Атта бац цар болх. Уж грузчикаш ба. Арахьара хаоттам миччa тайпара бале а машинаш тIайотта, царна тIера мовхьаш Iодаха декхарийла ба бригадера мехкарий. Цхьабакъда, цхьаккха лоткъам боацаш, гоа ца еш дIахийт цар шоаш болча тIаьхка машинаш. Йоккха трайлер е КамАЗ Iойоассаяра е тIайоттара 15—20 минутал дукхагIа ха йоаяц цар. Цудухьа мехкараша беча балха геттара раьза ба завода болхлой а хьабаьхка заказчикаш а.

СУРТА ТIА: дикагIбола грузчикаш (аьрдехьара аьттехьа) Ф. Эсмурзиева, Ц. Чапанова, П. Вельхиева, Д. Эсмурзиева, М. Точиева.

Р. АУШЕВА сурт.

КПСС обкома пленума накъадолхаш

ПЕРЕСТРОЙКЕИ ТIАХЬОЖАМИ

Овлангара перестройка яра керттера лостамаш къоаста а даь, КПСС ЦК июньски Пленумо (1987 ш.) соцам бир шерача гласностаца чIоагIало а лувцаш, шерра бокъонаш хургйола, алхха халкъа юкъарча позицеш тIара болх бергбола тIахьожама бIарчча гаIйола система хьае. Иштта йола система хьае лаьрхIар халкъа тIахьожамах хьалхашка увтта дешаш хьагучадахара йола пайдане средство, общественеи паччахьалкхеннеи доалдара нах юкъеозара эггара лоархIамечарех цхьа форма хургйолаш тIахьожама болх паччахьалкхен хьашташта, перестройка гIулакхна карабербезабара. Эггара шерагIйола демократизм партийни кулгалдарца вIашагIтохача социалистически тIахьожама ленински принцип йизза караерзае декхар оттадаьд.

Из дийцар парте областной комитета хургйолча VIII пленума кийчо яра хетадаь КПСС Нохч-ГIалгIай обкома хьалхарча секретараца В. К. Фотеевца республика халкъа тIахьожама органий викалаш вIашагIкхийттача.

Республикас, къаьстта аьлча, дIахьалхашка йоалаш цхьадола толамаш даьха хилар белгал а даьккха, В. К. Фотеева лоацца йийцар дIадахача шера итогаш. Мехкдаьтта кIезигагIа доаккхаш хилар дIадаьннад, промышленни производства боарам лакхбеннаб, договорий хьакъехьа планаш кхоачашъяра гIулакхаш дикагIа да. 1987 шера госприемка хьалашка болх беш ерригa а кхоъ мара предприяти ца хиннача, укх шера 36 хургья. Хьалха деш хиннaчул дукхагIа хьалдаьд нах чу баха цIенош. хIаьта Чири-Юрта ДСК болх бе йолаялийтар бахьан долаш аттагIа кхоачашъюлургья юрта нах чу баха цIенош хьалдара проблема а.

Бакъда, проблемаш кIезига яц. цо республика халкъа тIахьожамхошта хьалхашка цIенхашттара декхараш оттаду. ХIанз оттаяь йоалаш латт 1988 шера гIишлош хьалъяра план, халкъа тIахьожамхой хьажа беза соцкультбыта объекташ хьалъяра заказчикаш мишта кийчлу. Из да проектно-сметни документаци кийча йий хьажар, подрядчикаш тIачIоагIбар, оборудованена заказаш делга. Ма дарра аьлча, социальни лаьрхIа гIишлош хьалъярга массе хана хьожаш хила беза халкъа тIахьожамхой. Иштта царна болх бе шерра моттигаш я юрта боахаме. промышленносте; халкъа тIахьожамхой юстарлатта йиш яц къахьегалургдола баха нах промышленни производствана юкъеозара гIулакха, вахара ерригача оагIонашта демократизаци яра процесса.

Перестройка хьашташа тахан дош оттаду халкъа тIахьожам шийн балха тIа моттигерча массе а тайпа влияниешта кара ца хулга чIоагIдергдолаш. Халкъа тIахьожамхой тIагIертта, принципиальни йола позици партийни организацейи Iаьдала моттигерча органийи оагIонгахьара хьинаре хьаллаьца хила йоагIа.

ВIашагIкхийттача къамаьлдир Назрановски КНК председатела А. Э. Джандигова, Октябрьски КНК председатела Э. У Джанбулатова, НГIАССР КНК культураи уналцIено лораяреи штате йоацача отдела заведующе Д. К. Будыкас, Урус-Мартановски КНК председатела В. И. Хасанова, НГIАССР КНК председатела заместитела Е. П. Павлова, ЧИУС халкъа тIахьожама производственни комитета председатела Т. Д. Балаянца, Грозненски городской КНК председатела И. М. Попова, НГIАССР КНК юртабоахамеи кхачан промышленностеи штате йоацача отдела заведующе А. Н. Елкина, Ленински КНК инспектора Ш. Ш. Генаева, НГIАССР КНК торговле, общественни кхачан, бытовой гIулакхаш дара штате йоацача отдела заведующе Ю. А. Аветисянца, Заводской КНК председатела В. Л. Семенова, республикански халкъа тIахьожама председатела П. Г. Кащеева.

Къамаьла итогаш йир В. К. Фотеева, цо белгалдаьккхар халкъа тIахьожамхой дукхагIа инициатива йолаш, партийни комитетий бюрош хьожаргйолаш хьадда йола предложенеш дIачулуш, гласность шерагIа дегIайоалаеш хила безалга.

Кхаь шера план яьй

Дерригача технико-экономически хьокхамий дIадахача шера план 101,2 процент кхоачашйир Гудермесски медицински инструментий завода коллективо. Вай мехкарча а доазол арахьарча мехкашкарча а шиЙ потребителашка планал совгIа цо дIакхачийтар 64 эзар сома маьха медицински инструменташ. Цу шера предприяте болхлоша кхойир 60 эзар киловатт - сахьат электроэнерги, «Вторчермете» дIаделар 300 тонн металл.

ШийтталагIча пятилетка хьалхарча кхаь шера план кхоачашъяьй заводерча 30 болхлочо. Царех ва коммунист, «Знак почета» яха орден, «За трудовую доблесть», «Къахьегама ветеран» яха медалаш лелаеш вола наладчик Кобелев Вячеслав, слесарь Фоминов Владимир, полировщицаш Хаматова Зура, Алиева Амнат, кхыбараш.

Пятилетка шоллагIа шу чакх а далалехьа паччахьалкхен план кхоачашъярах рапорт а луш, доагIачул тIех 4 миллион тонн халкъа боахама мовхьаш дIа-хьа дихьар Гудермесски локомотивни депо машинисташа-тяжеловесникаша. Цу юкъа цар кхойир 445 эзар киловатт-сахьат электроэнерги. Мовхьаш дIа-хьа кхахьарга дIабода мах лохбаьб 2,1 процент, къахьегама овсарле лакхъяра задани 17,4 процент тIехкхоачашъяьй. Производствана юкъейихьай машиннаькъахоша паччахьалкхенна 84 эзар сом пайда беш йола 186 рационализаторски предложени.

Социалистически яхье хьалхара моттиг яьккхарех ва машинист А. В. Миронов. Заданел тIех 45 эзар тонн халкъа боахама мовхьаш дIа-хьа дихьад цо. ХIаьта машиниста Р. С. Ахаева дIа-хьа йнгай деза мовхьаш тIадола 55 поезд, цо кходаьд 4 тонн дизельни доагор.

Н. БОРИСОВ.

Дуккха бераш долча ноаношта «Нана-турпал» яха цIи яларах дола

СССР Лакхехьарча Совета Президиума Указ

«Нана-турпал» яха орден а луш, «Нана-турпал» яха цIи лойла итт бер даьча а кхедаьча а ноаношта:

НОХЧ-ГIАЛГIАЙ АССР-е ГIОЛЛА

Абдулазимова Зоя Умаровнана — «Ленинский путь» яхача совхоза болхлочоа, Советски район.

Аларханова Тамарена — Жданова цIерагIча колхоза колхозхочоа, Ножай-Юрта район.

Байсулаева Сайхьата — Нурадилова цIерагIча колхоза колхозхочоа, Ножай-Юрта район.

Гаджиева Кайпийна — «Альпийский» совхоза болхлочоа, Советски район.

Гуцнева Набихьата — № 1 йолча совхоза болхлочоа, Грозненски район.

Дубаева Хурткена — цIеннанна, Урус-Мартана район.

Хатуева Маликана — КПСС XXVII съезда цIерагIча колхоза колхозхочоа, Ножай-Юрта район.

Цукаева Табарика — «Зори Кавказа» яхача совхоза болхлочоа, Шаьла район.

СССР Лакхехьарча Совета Президиума Председатель

А. ГРОМЫКО.

СССР Лакхехьарча Совета Президиума секретарь

Т. МЕНТЕШАШВИЛИ.

Москва, Кремль.

1987 шера 29 декабрь.

Юртара клуб: вахари проблемаши

КХОАЧАШЪЯНЗА ЙИСА РЕШЕНЕШ

Назрановски района чуйоагIача Долакха - Юртеи ТIой-Юртеи итт эзар гаргга саг вах. ХIаьта кагирхой а кIезига бац цу юрташка. Царех дукхагIбараш «Октябра 40 шу» яхача совхозе болх беш ба.

Шоай низи хьинари ца кходеш къахьегаш боахкарий культурни хьашташ мишта кхоачашду?

Цу шинна а юрта цаI мара доацача культура ЦIен наIарах, миччa хана хьо вахача а, боккха чIега улл. Наггахьа сайрийна кино хьокхача хана вIаши кийнаш а етташ, генаргаш а дуашдагIаш школе деша уха бераш хул, уж шийца айхьаза довлар кхераш, эггара тIехьашкарча мугIаре Iохов контролер а.

Культура ЦIен планаш тIа де деза, яхаш, яздечох цхьаккха а кхоачашдеш дац. Массаза а санна, каьхата тIа юс мероприятеш.

ХIаьта уж чакхъяха саг вац, ала йиш яц. Культура ЦIен штате «болх беш», алапи ийдеш кхо саг ва. Цу юкъе художественни кулгалхо а ва. Амма, цо кулгал хьанна а сенна ду ховш дац, художественни самодеятельность, ансамбль, е группа ца хилча.

Паччахьалкхен алапи хьа а ийдеш, деш хIама доацаш уж цо лелийтара а наьха культурни хьашташ кхоачашдара а фу ду тIаккха юрта Советаша, районни культура отдело, Назрановски райисполкомо? ТIеххьарчо дIадахача шера 23 январе хиннача халкъа депутатий районни Совета исполкома заседане решени тIайнцай районерча культура учрежденешкара кхоачамбоацараш дIа а даьха, художественни самодеятельносташ вIашагIтоха, тайпатайпара, наха эшаш йола кружокаш хьаелла, вахаре керда обрядаш юкъехкувла, аьнна.

ТIаккха фу даьд дIахо? Цул тIехьагIа бIарччача шера шиЙ решени кхоачашъяьйий а хьежаяц исполком, культура учрежденей балха хьакъехьа кхы цхьа дош а аьннадац шиЙ заседанешка. ХIаьта кхыдолчох дувца а мича деза.

Юртарча культура кхуврчо, советски органаша иштта терко ю юрта бахача наьха. ХIаьта уж нах, вай хьалха ма аллара, дукхагIдолча даькъе совхозе къахьегаш ба. ТIаккха малагIа йоакхо ю цар цига?

Белгалдаккха деза, «Октябра 40 шу» яхача совхозе ЦIе уголок я 60 сага Iохa моттигаш, дика сцена а йолаш. Культмассови балха лаьрхIа лелавеш, спортагIа вола методист ва 90 сом алапи а долаш, совхозе спортивни командаш еце а. Торжественни собранеш чакхъяхарали социалистически яхьа итогаш ярали совгIа цу уголоке деш кхы хIама дац. Ши бIаьи ах бIаьи гаргга кагирхой болх беш болча совхозе кхыметтел шоай художественни самодеятельность, цхьаккха ловзараш дац.

Кагирхой цу гIулакхашца хьашт, безам боацалга да-теш из? Из иштта даларе-м массехк километр никъ а беш Орджоникидзерча клубашкеи театрашкеи ухарг мича бар уж.

ПхьегIа тIа латтача кагийча наха, хала а хеташ, дувц: «Тха совхоз районе хьалхле лелаерех цаI йолга ховш да. Из иштта хилийтара дукха низ а къахьегам а беза, керттерча даькъе лакха сакхетам эш. Цу боахама эшарашка тхох хIаравар тхоай цIен гIулакхага санна хьеж. Бакъда, юртарча культура учрежденешеи совхоза цу гIулакха тIахьийха йолча организацешеи идейно - кхетам балара болхи тха культурни хьашташ кхоачашделгеи лакхача боарам тIа леладелга-м дац из. Е клубе а е совхозе кхыметтел самукъадаккха а моттиг яц тхона-м, болх беш доацача хана дIачудаха, Iоховша хьайийлла хилац ЦIе уголок а, хIаьта юртарча культура ЦIенах дувца а мича деза. Хьалтеха йоалла вывеска мара из дош бакъдеш хIама цига да а дац».

Партийни, профсоюзни, 300 гаргга комсомолец чувоагIа комсомольски организацеш я совхозе. ТIаккха цар фу ду шоай къахьегамхой, цу даькъе кагирхой а, культурни салоIам вIаштIехьбаккхара?

Цу хьакъехьа тха къамаьл хилар совхоза профкома председательца Х. Кусиевца. Хурана дукха дийцар шоай балха планех, совхоза толамех, уж доахача къахьегамхоех лаьца, цо дукха дIайха дешаш аьлар къаьстта кагирхоех. Бакъда, цхьа дош-м аланзар иштта къахьегаш болча наьха культурни хьашташ кхоачашделгах, цар йоакхо елгах. Инициеннaчоа тара яр шоллагIа йола оагIув: къахьегамхошта эшар.

Совхоза партийни собране дувцаш хиннад къахьегамхошка культурно салаIийтара хьакъехьа. Амма дувцарал совгIа хувцаденна хIама дац.

Наггахь районера лекци еша саг воагIа цига. Цу тIа чакхбоалл берригa культурни а кхетам балара а болх.

Т. ХАШАГУЛЬГОВА.

ПРОЕКТ

КОЛХОЗА ХЬУОКХАМЕ УСТАВ

Колхоза укх Хьуокхама уставо кердача хьалашка боахам лелабара колхоза организационни, экономически, правови кIийленаш белгалйоах, колхозно - кооперативни доалахье чIоагIъю, колхоза члений бокъонаши декхараши оттаду, цар къахьегамеи распределительнии функцеш белгалъю, доал дара экономически методаш чIоагIъелга вIаштIехьдоакхх, колхоза бокъонашта гаранти лу, колхозни демократии гласности дегIайоалаю.

Колхозни строй — советски социалистически общества дIадаккха йиш йоаца дакъа даь из — В. И. Ленина къоастабаь, исторически техка, ахархой башхалонаштеи хьашташтеи жоп лу а уж тIа-тIа боахаш коммунизмага бахара а никъ ба.

Производства средстваштa йолча — социалистически доалахьено, коллективни боахам лелабар дикагIа хиларо, Коммунистически партеи Советски пачхаьалкхенои хIара дийнахьа еча йоакхонои новкъосталои аьттув балийтаб юрта Iалаьмате йоккха социально - экономически эргалонаш е. Колхозни ахархоша шоай хьинар ца кходеш къахьегарах, болхлой классо, дерригача советски халкъо шоай низ тIабахийтарах йоккхийи технически Iалашъяь йолеи юртабоахама предприятеш а хинна дIаэттай колхозаш. Цу кIийлен тIа тIа-тIа дукхагIа хул цар общественни рузкъа, лакхагIа хул колхозхой вахара боарам, ди тIехьа дIайоалаш йоагIа городаи юртаи юкъера башхалонаш.

Социалистически хьисапе боахам лелабара кооперативни форма хиларах тарра, цаI болча халкъа боахама комплекса керттерча звеноех цаI я колхозаш, цар дизза жоп лу юртара къахьегама низаш дегIадоаладареи производственни отношенеш эргаьаьха тоаяреи декхараштa, аьттув лу ахархой хьашташ коллективнии дерригача халкъеи хьашташца нийса вIашкадоаладе.

Колхоз — из ахархошта йола коммунизма школа.

I. Колхозо де лерхIараши цун декхараши

1. Республика ——————

области (края) ——————

округа ——————

района ——————

—————————— яха колхоз (колхоза цIи) производства общественни средствайи коллективни къахьегамеи кIийлен тIа йоккха социалистически юрта боахама производство цхьана лелаяр духьа шоай лоIамагIа вIашагIкхийттача ахархой кооперативни организаци я.

Колхоз — биззача боараме шийи лоIаме хиларен шешийна доал дареи хьалашка, пачхаьалкхен кулгалца цхьана боахам лелабара демократически принципий кIийлен тIа болх беш йола социалистически юрта боахама предприяти.

2. Колхозий керттера декхараш да:

общественни боахам ма хулла чIоагIбари дегIабоалабари, къахьегама овсарлеи производства эффективности тIа-тIа лакхъяр;

дегIаахара интенсивни факторий, Iилма - технически прогресса карагIдаьнараш, дикагIйола опыт, Iилмо бакъъеш йола юрта боахам лелабара системаш караерзаяра чотагIа дика юртбоахама продукци яккхари из пачхаьалкхенга йоххари алсамдаккхар;

цун структура эргаьккха тоаяра, боахама расчетеи самофинансированеи хьалашка кхаши хьайбаши леладеча, прогрессивни технологеш юкъейоалаяра чотагIа производственно - экономически потенциалах эффективно пайда эцар;

партийни организаце кулгал а деш, колхозхошта коммунистически интернациональнии кхетам балар, уж доккха общественни хьинар долаши лаьтта а производства кхыйола оредстваш а дикача дас санна лелаергйолаши хилийтара новкъостал дар, коллективизм, дика къахьегама дисциплина, хIаман кхомбе хар, гIулакхаш пайда болаши хьакъалцеи дIадахьа хар, социалистически яхь дIахо дегIайоалаяр санна йола оамалаш йоахкаш уж хулга вIаштIехьдаккхар;

дукхагIа хулаш доагIа колхозхой материальнии культурнии хьашташ ма хулла дикагIа кхоачашдар, цар къахьегамеи бытеи хьалаш тоадар, юрта социальни эргалонаш яр;

колхозни самоуправлене принципаш лораяри эргаьаьха тоаяри, ма хулла колхозни демократи дегIайоалаяр, колхоза члений уставни бокъонаши законни хьашташи дизза кхоачашдара лорадара а эшаш дола хьалаш хьадар.

II. Колхоза член хилар, колхоза члений бокъонаши декхараши

3. Колхоза членаш хила йиш я 16 шу даьнна а колхоза юкъарча боахаме шоай къахьегамца дакъа лаца безам бола а гражданаш.

Колхоза правлене могаваь саг колхоза членалла дIаэц колхозхой юкъарча собране, заявлени хьачуеннар ше тIа а волаш.

Колхоза членалла дIаэцар дехаш хьачуеннача заявленега колхоза правлени хьож из хьачуелча денз бутт балалехьа. Колхоза членалла дIаэцар дехаш заявлени хьачуеннача сага колхоза члена бокъонаш я юкъарча собране решени а хилалехьа, колхоза членалла дIаэца юкъарча собранена из могавеш колхоза правлене рекомендаци еннача хана денз.

Колхоза хIара члена да цаI йолча образеца «Колхозхочун къахьегама книжка».

4. Колхоза члена бокъо я:

колхоза общественни боахаме болх бе, цо хьийгача къин дукхалгеи дикалгеи хьежжа доагIар а луш, ше цунна тIера хиларга, гIулакх довзаш хиларга, профессиональни кийчонга, дешарга хьежжа дешдар, болх колхоза хьашташ теркалдеш харжа бокъо а йолаш;

салоIа деноши ахча луш хIара шера отпускаши теларца салаIа;

колхоза гIулакхашта доал деча дакъа лаца, цун доал дара органаш хоржача дакъа лаца а хержа хила а, колхоза болх тоабара, доалдеча органий, ревизионни комиссе, гIулакхерча наьха балха тIара кхоачамбоацараш дIадахарах предложенеш тела;

производственни квалификаци лакхъяраи специальность Iомаяраи колхозагара новкъостал кхача;

шийи хьашташ кхоачашдара подсобни боахам лелабе, чу ваха цIенош, боахаме эша гIишлош хьалъяра цIенна гонахьарча лаьттан участках, хIаьта иштта колхозерча йол йоаккхача моттигехи даьгIенехи, болх бара долча юкъарча хьайбаех, механизацеи транспортеи средстваех колхозе оттаьча порядкагIа пайда эца;

колхозхой юкъарча собране оттаьча порядкагIа социальни Iалашваь хила, культурно-бытовой гIулакха цIенош, боахама гIишлош хьалъяра, доагор Iалашдара, кхыдола хьашташ кхоачашдара новкъостал а кхача;

служебнии командировкашцеи пачхаьалкхен а общественни а декхараш кхоачашдеш хиларцеи ювзаенна расходаш меттаоттае а кхыйола компенсацеш кхача а.

5. Колхоза член декхарийла ва:

колхоза Устави чурча распорядка правилаши лелае, колхоза юкъарча, правлене собраней, бригадай, фермай, кхыча производственни подразделеней собраней соцамаш кхоачашде;

общественни боахаме дог цIена болх бе, шийи балхах бухосццаш хьахинначох жоп дала, къахьегамеи производственнии дисциплина, къахьегам лорабара правилаш лелае, балха дикагIйола методаши приемаши караерзае, шийи квалификаци лакхъе;

пачхаьалкхени колхозни доалахье чIоагIъе, доал ца деш боахам ца бита а общественни рузкъах дог ца лазаш ца хила а, общественни пайда эцача лаьттахи прнусадебнн фондахи рациональни пайда эца, Iалам лораде, цун рузкъа лораде.

6. Ханна колхозера дIабахача наьха колхоза членаш болаш бус нагахьа санна:

йиллача хана тIема гIулакх деш вале;

партийни, советски, общественни, кооперативни организацешка гIулакха тIа хержа вале;

балха тIара а ваьнна дешаводе;

колхоза правлене оттаьча хана кхыча колхозашка, боахамашта юкъерча предприятешка, организацешка, промышленносте, халкъа боахама кхыча доакъошка дIахьожаваьвале.

Колхоза членаш болзш бус къабаларагIа е инвалид хиларагIа болх ца беш биса колхозхой.

7. Колхоза члена колхозера дIавала бокъо я ше дIавоалаш хиларах язъяь заявлени хьачуелча,

Колхозера дIаваларах йолча заявленега колхозхой юкъара собрани хьож, из хьачуеннача хана денз кхо бутт чакхбалалехьа. Кхо бутт балалехьа колхозхочун йиш я колхоза членаллара дIавала ше хьачуенна заявлени юхаяккха.

Колхоза членал дIадаьннача шоллагIча дийнахьа правлени декхарийла я колхоза хьалха хиннача члена къахьегама книжка дIадала а расчет е а.

Корта бола бахьанаш а долаш, ханна е геттара колхозера дIабаьннача наьха (эскаре баха, кхыча балха хержа, деша баха, н. кх. дI.) бокъо я цар болх беш яьккхача ханага хьежжа кхы тIа алапин премеши эца.

III. Лаьттеи цох пайда эцари

8. Колхозагара лаьтта цунна тIачIоагIду вIалла йилла ха а йоацаш, пачхаьалкхен доалахьа да из, дерригача советски халкъа юкъара а долаш, лаьттан йола пачхаьалкхен доалахьеи бокъонаш телха а еш, лаьтта дохка, эца, кхыйола сделкаш е йиш яц.

Халкъа депутатий районни (городской) Совета исполнительни комитето хIара колхозага дIалу лаьттах пайда ийбе бокъо луш йола пачхаьалкхен акт, цу тIа белгалдоакх колхоза тIачIоагIдаь лаьтта меллад а цун бокъонца дола доазув а.

Колхоза тIачIоагIдаь дола лаьтта декъалуш да общественни пайда ийбечеи наьха коашкарчеи лаьтташтa. Наьха коашкара лаьтташ дIакъоастадаь хул общественни пайда ийбеча лаьттаех.

Йилла ха а йоацаш, пайда ийбара денна лаьтташ доацаш, колхоза цхьан юккъа пайда ийбара хьожае йиш я хьайбаш доажадара, доакъар даккхара, кхы эшаш долчунна лаьрхIа лаьттан участкаш.

9. Колхоз декхарийла я:

мамогга биззагIа а нийса а шийна тIачIоагIдаьча лаьттаех пайда ийбе, цунах доала беркат дукхагIа хилийтара леррагIа балхаш чакхдаха, лаьтта эрозех лораде, мелиораци яра йола мероприятеш шийи ханнахьа чакхъяха, пайда ца ийбеш йола даьгIенаш юртбоахама производствана юкъеоза;

боахамий зональни хьалашкеи специализацегеи хьежжа лаьтта леладара Iилман ларда тIа оттаяь системаш юкъейоалае;

дикалеи дукхалеи хьокхамий даькъе лаьттани Iалама даьгIенийи учет лелае;

дохкар-эцар ца дайташ, колхозни лаьтташтa доалде а уж цIенхаштта лораде а;

Iаламах дикагIа пайда ийбелгеи гонахье лораелгеи Iалашде, Iалам лорадара законодательства дIадехараш нийса леладе.

Колхоза председатель, производственни подразделеней — отделеней, бригадай, участкай специалисташ, кулгалхой, хIаьта иштта подрядни коллективаш лаьтта лорадараи цох лакха овсарле йолаш пайда ийбараи бехктокхаме я.

10. Пачхаьалкхен е общественни хьашташа дIадехарашка хьежжа колхозни лаьттай кхаш кIезигделга е колхозо пайда ийбеча лаьттан доазув хувц духхьал колхозхой юкъара собране мукъагIа йоагIаш йолча пачхаьалкхен органаша яьча решенегIа. Из деча хана юртбоахама доацача гIулакхашта хиш дехка, ушалаш лаьттачара ялат дIаде тоадаь лаьтташ, ялат дIадув кхаш, дукхача хана денз сомий гаьнаши комсаши тIайола, йол хьокхаши хьайбаш доажадеши, овлангара денз тоаяра балхаш чакхдаьха лаьттан участкаш кхычарна дIахьежаелга хилийта йиш яц.

Колхоза бокъо я:

шийгара лаьтташ дIадахарах, пайдане хинна лаьтташ е кхыйола Iалама объекташ толхаярах е уж йохаярах хинна зе юхаметтаоттадайта;

арендагIа лаьттан участкаш тела, колхоза членаштa, кхыболча гражданаштa, хIаьта иштта колхозаштa, предприятештa, организацештa лаьттах шозлагIа пайда ийбара йола формаш юкъейоалае;

Iалаьмате чIоагIа экологически, исторически, Iилман даькъе маьхера йола Iаламеи боахамеи объекташ шоай территоре тIа хьагучаяха, оттаьча порядкагIа предложенеш тела уж Iалама е культурни памятникаш да аьнна дIакхайка а деш, лораяра йоагIаш йола режим оттае.

IV. Колхоза доалахье

11. Колхоза экономически бух ба пачхаьалкхен доалахьарча лаьттанца цхьана цун шийи кооперативни доалахье а.

Колхоза доалахьа шийи боахам хилара бокъо законо лораеш я.

Колхоза доалахьенна юкъейоагIа цун карара общественни зданеш, гIирсаш, нах чу баха цIенош, тракторш, комбайнаш, кхыйола машинаш, оборудовани, транспортни средстваш, болх беш долеи продуктивнии хьайбаш, дукхха шераш дола гаьнаш, мелиоративни гIирсаш, хьаяь продукци, ахчан средстваш, кхыбола колхоза боахам.

Колхоза доалахье я иштта боахамашта юкъерча предприятейи организацейи, агрокомбинатий а кхыча объединеней а боахамаш, уж хьадарга цо лаьцача даькъага хьежжа цар балхах хьабоала пайда а тIехь.

12. Шийи болх лерттIа дIабахьара а общественни боахам дIахо тоабара а колхозо хьа а ю, планагIа, овсарле пайда а эц, алсам а йоах керттереи оборотнии производственни фондаш. Уж фондаш дIа-хьа екъа йиш йоацаш (цар средстваш колхоза членашта дIаяла мегаргъяц) а белггаларча лостамагIа мара пайда эца йиш йоацаш а я.

Производственни лоархIамбоаца керттера фондаш а дIа-хьа екъаш яц.

Колхозо амортизационни отчисленеш ю керттера фондаш юхаметтаоттаяра а царна капитальни ремонт яра а.

Оборотни средстваш йизза колхоза доалахьа а я, хIаьта цунгара хьаяха йиш йолаш а яц. Шийи доалахьара оборотни средстваш кхоачашйоацаш хуле, уж юхаметтаоттаю колхоза валовой дохода а банкерча кредита а чотагIа.

Колхоза члений юкъарча собране колхоза производственно-финансови план чIоагIъеча хана оттабу оборотни средствай боарам.

13. Колхоза боахамаи ахчан средстваштеи доалде духхьала колхоза шийи — цун доалдеча органий — мара бокъо яц. Колхозо шийи балхаца дувзаденна доацача гIулакха средстваш дIа-хьа хьежаяйтац.

Колхоза бокъо я:

материально - технически Iалашон предприятешца а организацешца а оттаьча договорашка хьежжа, оптови торговлеи лимитийи хьисапе материальни ресурсаш ийе, хIаьта иштта технически средстваш, материалаш, бийдал, оборудовани кхыча предприятешкареи организацешкареи ийе;

розничнн торговле предприятешкареи кхыча организацешкареи, ахча кара дIа а телаш, материалаш, запасной оатхалаш, инструмент а зIамига габариташ йола оборудовани а, зIамигача механизаце средстваш а материально-технически кийчон хIамаш а ийе;

шийи балха тIа члений оагIонгахьара боахама гIойле хургйола хIама леладе. Цунца цхьана колхоза боахама баьча пайданга хьежжа хила еза колхозхошта кхоачар а, из гIулакх колхозхой юкъарча собране къоаста а деш;

кхыча предприятешка а организацешка а, иштта гражданашка а йохка, хувца, арендагIа дIатела, мах боацаш ханна аьнна пайла эца е юхалург дIаяла йиш я гIирсаш, оборудовани, техника, инвентарь, бийдал, кхыйола материальни маьхаленаш, хIаьта уж тишъенна, морально къаенна яле шоай баланса тIара дIаяха а.

Шоай бехкагIа колхоза боахам хIалакбайта, недостача яь, из талхийта, боабайта, хIаьта хаьтта хIама а доацаш, трактореx, автомобилех, юртбоахама машинех, болх беш долча хьайбаех пайда ийцарах, е кхыча хьисапе даь материальни зе юхаметтаоттаде декхарийла ба колхоза членаш.

Бокъонца даьча зен боарам къоастабу колхоза правлене. Юха хьатокхийт дерригa даь зе, нагахьа санна цо шийна тIадилла къахьегама декхараш кхоачаш ца дарах е кхоачашдаьр лерттIа ца хиларах из зе хиннадале, колхозхочун бетта долча алапел тIехдоацаш. Ховше а зе даьдале, законодательства яххача тайпара, колхоза членаш материально декхарийла ба дизза а кхы тIехболча боараме а даь зе юхаметтаоттаде. Иштта даь зе биззача боараме юхаметтаоттаду. колхоза член корта бохабу малар менна волаш цо из даьдале.

Колхозхочун бетта долча алапе боараме даь зе юхаметтаоттадайт цунга колхоза правлене решенегIа, цун алапи кIал а хьежадеш. Шийи кIалхьежадеча ахчанна а такха аьнна оттабаьча цун боарама а колхоза член раьза ца хуле, къахьегамерча къовсама дош къоастаду укх Устава 35-ча пунктага хьежжа еннача заявленегIа. Кхыйолча ханашка даь зе хьатокхийт колхоза член ше раьза а волаш, правлене яьча решенегIа, алапи кIал а сецадеш, нагахь санна цу гIулакха тIа барт ца хуле суде гIолла из чакх а доаккхаш.

V. Колхозий производственно-боахама а финансови а гIулакхаш

14. Колхоза керттера декхар — юртбоахама продукци йоаккхалгеи маьхалйоаккхалгеи.

Колхоза йиш я юртбоахама продукци чакхйоаккха а лоаттаю а, гIишлон материалаш йоаха а хьаю а, халкъа эша товараш арахеца производстваш хьае, кхыйола гIонна йола производстваши промыслаши дегIакхувла, промышленни предприятешца, мах беча, снабженчески, кхыча боахама организацешца договорни гIулакхаш леладе, производственни коопераце кIийлен тIа тайп-тайпара изделеш а товараш а хьаду промышленни цехаш (участкаш) хьае, хIаьта иштта кхыдола балхаши гIулакхаши де:

МоллагIа производственно-боахама болх лелабе бокъо я колхоза, цу даькъе кхыча моттигашка а, нагахьа санна из цун уставной декхаращца тарлуш а долаш долча законодательствана духьала боацаш а бале.

15. Колхозо шийи болх вIаштIехьбоаккх экономически социальнии дегIаахара пхе шера а шера а планий ларда тIа, хIаьта уж шоай лоIамагIа кийч а ю, чIоагI а ю колхозхой юкъарча собране.

Планироване ларде укх пачхаьалкхенна а кхычахьа гIолла а юртбоахама продукци лоаттаяра оттаду боахама договораш, централизованно дIа-юха екъача материальни ресурсай дукхалкIезигал, подрядни балхий лимиташ, хIаьта иштта йIаьххача ханара экономически нормативаш.

Планаш увттаеча хана колхозо теркалду общественни боахама дерригa доакъош шерра дегIакхувла дезалга а колхозхой, цун территоре тIа бахаш болча кхыча гражданий шоай доалахьара гIонна дола боахамаш дегIаахийта дезалга а, пачхаьалкхенна хьалхашкара декхараш кхоачашде дезалга, производство дегIакхувлара а колхозхой материальни, культурно-бытовой хьашташ диззагIа Iалашдара а керттера хьаст хиларах тарра, валови доход мамогга алсам а йоаккхаш.

Колхозо шийи производственни подразделенешта хозрасчетни заданеш оттаю е боахамо бIарчча тIаийца планови хьокхамаш кхоачашделга Iалашдеш дола договорни гIулакхаш леладу царца.

16. Шийи торговни сете гIолла, колхозни базар тIа, потребительски коопераце е кхыча организацешка гIолла йохкача продукцена ше маьхаш увттаде бокъо я колхоза, из де йиш яц договарашка хьежжа оттадаьча закупочни маьхегIа пачхаьалкхен заказа чотагIа йохкача продукцена.

17. Колхоза шийи лоIамегIа йиш я боахамий юкъарча предприятей, организацей, агропромышленни комбинатий, агрофирмай кхыча объединеней балха юкъе дакъа лаца, цу предприятей а объединеней а продукцехи цар деча гIулакхехи пайда ийбе.

18. Колхозхой юкъарча собране решенегIа колхоза йиш я шийи средствай цхьадола дакъа агропромышленни комплекса предприятей а объединеней а, халкъа депутатий моттигерча Советий, пачхаьалкхени кооперативнии кхыча предприятей, хIаьта иштта общественни организацей средстваех дIатоха, культурно-бытовой гIулакхашта эша объекташ юкъахьаяра, лостам бара, колхозни производство дегIайоалаяраи колхозхошта культурно-бытовой гIулакхаш делга тоадараи тIаерзаяь кхыйола мероприятеш чакхъяхараи духьа.

19. Юрта боахама, гIонна йолча промышленни производствай а промыслай а продукци йохкара, техника, материалаш, хьайбаш, кхыйола хIамаш эцара боахамий юкъарча коопераце ларда тIа промышленни товараш хьадара, Iилман разработкаш, проектно-изыскательски, гIишлон-монтажни а кхыдола а балхаш дара, гIулакхаш дIадара а шийна хьадайтара а пачхаьалкхен, кооперативни, общественни организацешца договараш увттаду колхозо, хIаьта иштта договараш увттаду гражданашца, ше беча балха эшачунга хьежжа кхыдола договорни гIулакхаш леладу.

20. Оттаьча порядкага хьежжа, колхоза бокъо я дунен халкъашта юкъерча кооперативни организацей балха юкъе дакъа лаца, СЭВ-а чудоагIача мехкий юртбоахама кооперативащцеи кхыча предприятещцеи, хIаьта иштта капиталистически а дегIаухача а мехкий предприятещцеи фирмащцеи торгово-экономически, Iилма-технически а культурни а бувзамаши гIулакхаши леладе. Доазол арахьара лeладеча экономически бувзамех хинначох бола бехктокхам бизза колхоза шийна тIалатт.

21. СССР Агропромбанка учреждене колхозо хьаелл расчеташ яра а ахча леладара а счеташ, еррига кассови а расчетни а операцеш чакхйоах.

СССР Агропромбанка учреждене счеташ тIа ахча дIахьежаделга а тIера хьаэцалга а колхоза правлене распоряженегIа деш да.

Лоаццача ханара а йIаьххача ханара а кредиташ ийде йиш я колхоза.

Колхоза счеташ тIа ахча дIахьежадара е тIера хьаэцара хьакъехьара колхоза правлене распоряженеш, хIаьта иштта кредитех дола колхоза декхараш нийса лархIа йиш я колхоза председателеи керттерча бухгалтереи кулгаш яздаь хилча.

22. Колхозо лелаю бухгалтерски, оперативни, статистически учет, учета толашагIйола методаши формаши юкъехьухь, оттаьча формашка хьежжа отчет оттаю, белгалъьча хана йоагIйоагIача органашка уж дIачутел.

23. Колхоза члений декхараштеи царга доаллачуннеи кIал оттац колхоз. Колхоза декхараштеи цунга доаллачуннеи шоай боахамца кIал оттац колхоза членаш.

VI. Къахьегам вIаштIехьбаккхар, цунах доагIар дIадалар, из лорабар, цун дисциплина

24. Колхоза общественни боахаме балхаш ду, колхозхоша шоаш къа а хьегаш.

Нагахьа санна колхозе боаггIаш бола специалисташ боацаш хилча, е эшшача ханашка колхозхой низаща юртбоахама а кхыдола а балхаш де могаргдоацача хана, къахьегама договорагIа балха хьаэца йиш я болхлойи гIулакхера нахи.

Колхозо йоакхо ю общественни производстве къахьегама ресурсех бизза а дикагIча тайпара а пайда эцара.

25. Колхозерча балха ден дIоахал а распорядок а, салоIа деноши, хIара шера алапи а долаш отпускаш телара порядок, хIаьта иштта болх бе могаргдолаш болча колхозхоша общественни боахамерча къахьегама юкъе эггара кIезигагIа а дакъа лацар колхоза чурча распорядка правилашца нийсдеш да.

26. Производство а къахьегам в вIаштIехьбаккхара формаш — участкаш, цехаш, фермаш, бригадаш, звеньяш, кхыйола производственни подразделенеш колхозо увтта а ю юкъе а кхувл боахама хаьддача хьалашка хьежжа.

Колхозо балха юкъекхувл коллективни подряд къахьегам вIаштIехьбаккхареи цунна стимулировани яреи керттера форма санна, хIаьта иштта пайда эц дезала, сага шийи подрядах, цун кхыча формаех.

Производственни подразделеней состава юкъеболха колхозхой хьакъоастабу общественни боахам дегIабоалабара хьашташка хьежжа, къахьегама коллективана хетар, сага безам, хIаьта иштта квалификации балха опыти теркал а еш. Колхоза правлене бокъо я ханна, ялх беттага кхаччалца йолча юкъа, нагахьа санна производствана из эшаш дале, колхозхо кхыча балха тIа вахийта хьалха цо болх беча юкъера лаьрхIача цунна доагIаш хинначул кIезигагIа доацаш беча балхах доагIар цунна дIа а луш.

Колхоза производственни подразделеней коллективашта тIачIоагIъю, лаьттан участкаш, тракторш, машинаш, инвентарь, болх беш дола а продуктивни а хьайбаш, хьалдаь гIирсаш а кхыдола материальни кхоачамаш а.

Боахама чурча расчета ларда тIа кхоачашбу колхоза производственни подразделеней болх.

Колхоза производственни подразделенешта йола хозрасчетни заданеши договорий условеши кийчъю къахьегама коллективаша дакъа а лоацаш.

Колхоза правленеи подрядни хозрасчетни коллективашеи вIалла лорзагIа ца довлийташ леладу шоай договорни декхараш, хIаьта уж кхоачашдара бола материальни бехктокхам шоашта дIатIа а эц.

27. Колхозхошта пайда хьатIабоагIаш бола керттера хьаст ба колхоза общественни боахам. Къахьегамах доагIар колхозе дIател хIара колхозхочо общественни боахама юкъедихьача даькъан дукхалгеи дикалгеи хьежжа, дикача къахьегамах, дикагIча хьокхамех — доагIар дукхагIа яхача принципагIа болх беш бухсоццаш хьахулачунца белгалдоалаш а да.

Колхоза члений къахьегамах доагIар лакхлулга хила деза къахьегама овсарле дукхагIа лакхлуш хилара ларда тIа латташ.

Колхозо ше белгалъю къахьегамах доагIар дIадалара формаши условеши. Хозрасчетахи коллективни подрядахи пайда а эцаш, юкъекхувл къахьегамах доагIар валови дохода тIара, яьккхача (маьхалъяьккхача) продукцега, кхоачашбаьча балха боарамга хьежжа, телалга, хIаьта иштта къахьегамах доагIар дIателара повременни а кхыдола а тайпаш юкъекхувл.

Колхозхочун бехкагIа дика ца баьча балхах цхьаккха хIама лац е цунах дIалушдар боаггIача боараме кIезигду.

Колхозеи цун производственни подразделенейи кулгалхошта а специалисташта а къахьегамах доагIар дIадалара формаши условеши колхозхой юкъарча собране белгалйоах.

Къахьегамах доагIар дIадалара условеш (продукци яккхара нормаш, болх бара нормаш, хьайбашта йола нагрузка, премеш телар, н. кх. дI.) кийч а ю, производства организационно - технически хьалаш тоадаларга хьежжа юхаювца а оттаю колхозхоштеи специалисташеи шерра дакъа а лоацаш, боахама хаьдда хьалаш теркал а деш, хIаьта колхоза правлене чIоагI а ю.

28. Колхозо оттаду общественни производстве болх беш колхоза членашта къахьегамах доагIар, боахам лелабарах бухсоццаш хьахиннaчох тийша цун боарам а болаш. Колхоза члена къахьегарах доагIар дIадалара гаранти Iалашъю шеръяьча воспроизводстваца, планагIа лаьрхIа хинна цIена доход яккхарца, къахьегама декхараш цIена кхоачашдарца.

Юртбоахама продукци дукхагIа яккхара дола колхозхой материальни хьашташ лакхдар, дикал тоаяр а дIадодар кIезигдар а духьа къахьегамах керттера доагIар дIадалара нийсса юкъекхувл экономи ярах дола дополнительни оплата, премеш, материальни стимулироване кхыдола тайпаш, профессешка совмещени ярах, гIулакхаш дара зонаш шеръярах е даьча балхий боарамаш лакхдаларах, н. кх. дI. кхы тIа луш дар.

Боахама чурча расчета принципех болх беш йолча производственни подразделеней кара хургдолаш царга, колхозхой юкъарча собране белгалъьча порядкагIа, дIадала йиш я материальни поощрене фонда дакъа.

Оттаьрел дукхагIа затраташ яьча бригадай, звеньяй, фермай, кхыча подразделеней коллективаша, колхоза правлене решенегIа, совгIа дIадахийтар, дизза е цхьан даькъа юхаметтаоттаду, цар къахьегамагIа доагIар дIадалараи премеш яларан лаьрхIа йолча средствай чотагIа.

Колхозо ше оттаю управлене аппарата болхлой штаташ, из деча хана из кIезигье а из лелаярга дIайода средстваш кIезигье а гIерташ.

Общественни боахаме къахьегамца дакъа лацара оттаяь минимум бехказбовла бахьан а доацаш, кхоачаш ца яьраш, производстве кхоачамбоацараш нийсдалийтараши прогулаш яьраши, цу даькъе бахьан доацаш кхаь сахьатал тIех йолча хана балха тIера баьнна, менна беха болаш балха баьхка бола, бехказбовла бахьан а доацаш боахама шу чакхдалалехьа колхозера дIабайна е колхоза правлене решенегIа колхоза членалара дIабаьха бола колхоза членаш, къахьегама коллектива предложенеш теркал а еш, дополнительни оплатах, бухсоццаш хьахулачох кхы тIа луш долчох цхьа дакъа е дерригa ца луш а материальни поощрене кхыдолча тайпаех а баха йиш я.

Бокъо а йоацаш, балхара дIаваьккхача колхозхочунга прогул яйтарах юкъера лаьрхIача доагIа алапи дIалу, цхьабакъда, кхаь беттал дукхагIйолча хана доагIачул совнагIа а доацаш.

29. Юртбоахама продукташца колхозхой Iалашбара колхозе вIашагIйолл натуральни фонд, цунна дIахьожаду валови даьккхача ялата, кхыча продуктай, хIаьта иштта доакъарий а хаьдда дакъа. Уж продукташи доакъари дIател къахьегамах доагIачун чотагIа е колхозхошка дохк колхоза члений юкъарча собране оттабаьча боарамагIа а порядкагIа а.

30. Колхоза правлене Iалашду колхозхошта доагIаш дола алапи шийи ханнахьа дIалулга. Из деча хана ахча дIател кхы гоа ца деш бетта цкъа, хIаьта натуральни продукци дIател из хьакхачарга хьежжа.

Юххера а колхозхошца еш йола расчет ю колхоза шера йола отчет чIоагIъяьчул тIехьагIа цхьа бутт чакхбалалехьа.

31. Колхоза правлене профсоюзни комитетаца цхьана, укх Уставаца хьалхле а лелаеш, кийчъю чурча распорядка правилаш, къахьегамах доагIар дIадаларах, боахама чурча расчетах, коллективни а подряда кхыча а формаех колхозхой юкъарча собране чIоагIъеш йола положенеш.

КОЛХОЗА ХЬУОКХАМЕ УСТАВ

32. Колхозе дерригa балхаш чакхдоах кхерамзлен техника оттаяь правилаши производственни санитарии нийса лела а еш.

Колхозо эшаш йола средстваш хьожаю къахьегама хьалаши из лорабелгеи тоадара, кхерамзлен техника-на, производственни санитарена йола мероприятеш яра, оттаяьча нормегIа колхозхошта дIалургдола лаьрхIа дола барзкъаши когагIирси, защитни приспособленеш эцара.

Правлене хьожабу боахаме унахцIена а кхераме доаца а къахьегама хьалаш хьадара йола мероприятеш кхоачашъяра бехктокхаме бола нах, цар балха тIахьожам лоаттабу.

33. Кхалнаьха — колхоза члений бокъо я берагIа хилча а бер дича а отпуске баха; берагIа болча кхалнаха аттагIа бола болх лу, хьалхагIа цо болх баьча юкккъера доагIаш хиннар миссел алапи а луш; наькхагIа доаххкаш бераш долча кхалнаха берашка шоай ханнахьа хIама дайтара эша хьалаш хьаду, царна кхы тIа отпуск лу; бIарчча доаца балха ди, лоацдаь балха кIира оттаде йиш я, цIагIа бергбола болх лу.

КхувшбоагIачарна колхозо лоацдаь балха ди а кхыйола льготаш а оттаю.

Цхьацца йолча хана колхоза профсоюзни комитетаца дага а баьнна, ханна дола, сезонни балхаш дара балха дIаэца йиш я 15 шу даьннараш а.

34. Производстве доккхий толамаш дахарах, рационализаторски предложенеш кийчъярахи балха юкъейоалаярахи, общественни средстваш кхоярах, колхозни производстве дукккхача шерашка цIена болх барах, колхоза хьалхашка кхыдола гIулакхаш карагIдувларах колхоза члений юкъарча собране е правлене къахьегама коллективана хетар теркал а деш, колхозхошта поощренеш яра порядок кийч а ю, де дезараш белгал а доах.

35. Къахьегама дисциплина, колхоза Устав, чурча распорядка правилаш толхарах бехке болча наха колхозхой юкъарча собране е колхоза правлене производственни подразделене укх тайпара бехк бе йиш я:

а) замечани;

б) выговор;

в) строги выговор;

г) кIезигагIа алапи телача балха тIа вакккхар кхаь беттага кхаччалца йолча хана е иззамисел йолча хана лохехьарча гIулакха тIа вахийтар;

массаза яхар санна къахьегама дисциплина телхаярах, бехкаэвала бахьан доацаш прогул ярах е менна веха волаш балха варах колхоза член кIезигагIа алапи телача балха тIа вакккха е лохехьарча гIулакха тIа вахийта, квалификаци теркал а ца еш, укх пункта цхьоалагIча абзаца тIа белгалъяьккхача хана;

д) гIулакха тIара (балха тIара) мукъавалийта, колхозе цунна кхыбола болх а луш;

е) колхоза членалара дIаваккхаргхиларах хоам бар;

ж) колхоза членалара дIаваккхар.

Колхоза членалара дIаваккхар хила йиш я къахьегама дисциплина, колхоза Устав цахаддаш телхадеш болча наха, бехк бара кхыдола гIулакхаш даьчул тIехьагIа юххера а деш дола хIама санна.

Колхоза членалара дIабаьхача нахагара дIайоал укх Уставо оттаяь колхоза члений бокъонаш.

Колхоза председателa, ревизионни комиссе председателa, правлене членашта, ревизионни комиссе членашта бехк бе йиш я колхозхой юкъарча собране, хIаьта керттерча специалисташта, керттерча бухгалтера, производственни подразделеней кулгалхошта — колхоза правлене.

Бехк белга а бехк тIера дIабоакхилга а белгалдоаккх колхоза чурча распорядка правилашца.

Колхозхой къахьегама къовсамаш дувц колхоза правленеи профсоюзни комитетеи викалех вIашагIъелллача къахьегама къовсамашта йолча комиссе, укх Уставо колхозхой юкъарча собране къаьстта шийн компетенцегIа лаьрхIа долча дешаех долча къовсамашкара дIаикккхача.

Комиссе решенена раьза ца хилча, хIаьта иштта, нагахьа санна комиссе цхьа барт а ца бича, колхозхо бокъо йолаш ва шийна баккхьа хеттача къахьегама къовсам къоастабайтарах йола заявлени колхоза члений юкъарча собране е халкъа суде яла.

VII. Колхоза валови продукции доходаши дIаекъар

36. Доходаш дIаекъача хана Iалашде деза накопленеши потреблениши вIашкаяр нийса хулийталга, хадданза производственнии, страховойи культурно-бытовойи общественни фондаш дегIаккхувлар, колхозхой вахара боарам айбар.

Колхозо яькхача валови продукцех юхаметтаоттаю из хьаярга дIаахийта материальнии кхыйолеи затраташ (керттерча фондашта амортизаци яр, фунга, доакъарга, удобренешка, мехкдаьтта продукташка дIадахийтар, текущи ремонт еш доададьр, кхыдараш).

Колхоза хиннача валови дохода чотагIа хьаергья къахьегамах алапи телара фонд, отчисленеш ергья колхозхошта социальни страховани яреи социальни Iалашо яреи йолча централизованни союзни фондашка.

ЦIенача доходах пайда эц колхозхой юкъарча собранена хеттача тайпара, цунах налогаш дIаенначул, ссудаш дIатекхачул, паччахьалкхенна дIадала деза кхыдола ахча дIаденначул тIехьагIа юхедисачох.

Керттерен юкъарен фондаш дукхагIа хилийтара еча отчисленей боарамаш хIара шера увттаду колхозхой юкъарча собране, общественни производство дегIайоалаяр Iалашдара эша средстваш чоте а лувцаш.

37. Лаьттанцареи хьайбаехи яькхача натуральни продукцех колхозо:

шийна кхоачам хургболча боараме фун фонд хьаю;

юртбоахама продукци йоххкара дола боахама договораш кхоачашду, дIатокх натуральни ссудаш, къахьегамах луча алапе чотагIа дIадалара, е колхозашка, кхыча гражданашка дохкара йола продукце фонд хьаю;

юкъарча хьайбаштеи коа тIарча оалхазараштеи, хIаьта иштта яьча договорашка хьежжа колхозхой шоай доалахьарча хьайбаштеи коа тIарча оалхазараштеи доакъар хьежаду;

юкъарча кхачанна, берий учрежденешта продукташ хьежаю, хIаьта продуктайи доакъареи цхьа дакъа пенсионерашта, инвалидашта, из эшача колхоза членашта новкъостал деш хьежаду;

хьаю страховин переходящии фондаш: фун, фуъа лаьрхIа, кхачан.

Юхе мел йиса продукци колхозо маьхалъйоаккх потребительски кооперацe, колхозни рынке е шийна баккхьа хеттача тайпара кхычахьа дIайохьийт.

38. Продукци маьхалъяккхарахи кхыча источникашкареи хьакхаьчача ахчаи средстваех колхозо пайда эц хьалхарча аргIагIа производства материальнии кхыйолеи затраташ юхаметтоттаяра, къахьегамах колхозхошца расчет яра, паччахьалкхенна дала деза ахча дIадалара, ссудаш дIатакхара, колхоза общественни фондаш хьаяра а совъяхара а, централизованни фондашка взносаш дIаялара.

VIII. Колхоз социальни дегIаяр

39. Колхозо массе а оагIорахьара де мелдезар ду колхозхой къахьегама, быта, салаIара. унахцIено лораяра а чIоагIъяра а хьалаш тоадара, цар хьашташи эшари кхоачашдара.

Социальни даькъе ше беш бола болх колхозо халкъа депутатий моттигерча Советашца айхха бувзам а лоаттабеш чакхбоах.

Цу гIулакха лаьрхIа колхозо:

комплексни механизаци яра, индустриальни технологеш юкъейоалаяра, балха моттигаш вIаштIехьъяхар тоадара боарам айбара ларда тIа кIезиг а бу, хIаьта перспективе цIенбаь дIа а боаккх хала, кIезига квалификаци эша къахьегам;

Хьал а ю, оборудованеца Iалаш а ю колхоза клубаш, культура цIенош, библиотекаш, кхыйола культурно-просветительни учрежденеш, санатореш - профилактореш, салаIара цIенош, пионерски лагераш, берий бешамаши яслеши, къоанойи инвалидийи цIенош, Iалашду цар шоай лостамагIа эффективно болх белга, хьалду спортивни гIирсаш, гIо ду физкультуреи спорти дегIаккхувлара;

массе а оагIорахьара школана гIо ду дешархой Iомабара а царна кхетам балара а эффективность лакхъяра тIехьа, шоаш баха а къахьега а уж кийчбара, уж болх бе Iомабар духьа школашта лаьттан доакъош, техника, фу, удобренеш, транспорт, кхыйола средстваш лу, школаш йистеяьхараш колхозе балха оттабелга Iалашду;

колхозхошта общественни кхача кийчбелга вIаштIехьдоаккх, нагахь санна эшаш хуле кхача дарегIагIа хилийтара социальни фондерча средстваех пайда а эцаш:

колхозе дарбан а профилактически а мероприятеш чакхъяхара унахцIено лораяра органашта новкъостал ду, колхоза членашта унахо дарбан учрежденешка дIавигара хиланза яргIоаца транспорт мах боацаш оттаю;

дезал чIоагIбара гIо ду, нана хилара а къахьегамеи общественнии вахареи дакъа лоацалга толаме вIаши тарде йиш хургйола хьалаш хьаккхолл кхалсага;

юрт социально эргаяьккхе тоаю, керда хьал а ю йолаш йола нах чу баха фонд тоа а ю, хIаьта иштта наькъаш, коммунальнии кхыйолеи объекташ хьалъю. Колхозхошта новкъостал ду шоашта цIенош хьалдеи долаш долчарна ремонт еи, цу гIулакха лаьрхIа колхоза членашта ссудаш лу, гIишлош хьалъяра, бытовой а торгови а гIулакхаш дара кооперативаш вIашагIйоаккх.

Колхоза цIеношкара нах чу баха помещенеш лу йолаш йолча порядкагIа боахама цIеношкара фусамаш яла йоагIача колхозхошта а кхыча наха а. Колхоза цIеношкара фусамаш дIалу колхоза правлене профсоюзни комитетаца цхьана, цу деша йоагIаш йола гласность а йолаш.

Колхозо кIезиг-дукха колхозхочун ахча юкъе а доаладеш хьалдаьча цIагIа ваха колхозхо, бахьан а доацаш, колхоза юкъера дIавоалаш хуле, цIа мукъадалийта деза, цунна хинна зе колхозо оттаяьча порядкагIа юхаметта а оттадеш, е колхозхой юкъарча собране яьча решенегIа колхоза из хьалдеш хинна зе дIатакха деза.

Колхозо йоакхо ю колхоза члений производственни квалификации культурно-технически боарами лакхбара, колхозхой оттаяьча порядкагIа лакхерча а лаьрххIача юкъерча а дешара заведенешка, профессионально-технически училищашка, квалификаци лакхъяра йолча курсашка дIахьежабу; заочни а сайранарча а общеобразовательнии лаьрххIачеи юкъерчеи дешара заведенешка толаме дешаш болча, колхозе хьинаре къахьегаш болча колхозхошта долаш долча законодательствагIа йола льготаш тел.

Колхоза правлене направлени а енна деша а бахийта дешара заведенеш чакхъяьхараш шоай специальностагIа болх бе колхозе юхабаккха декхарийла ба.

Нагахьа санна бехказло е бахьан а доацаш дешара дIавоале, колхозе болх бе юхава ца туге е законагIа йилла ха чакхъялалехьа балхара дIавоале, дешача хана колхоза чотагIа цунна тийна стипенди юхадоакх, хьалхагIа баьча бартагIа шинна а оагIоно из оттадаь хиннадале.

40. ХIанз долаш долча законодательствагIа колхоза членаша къоанала, инвалидностагIа, кхоабашвар тIеравалaрагIа доагIа пенси нийду, хIаьта кхалнаха цул совгIа — берагIа хиларгIеи бер дарагIеи йола пособи. Таро йоацача колхоза члений дезалашта оттаяьча порядкагIа берашта лаьрхIа пособеш хьежаду.

41. Колхоза членаша йолаш йолча порядкага хьежжа, колхозхой социальни страховане централизованни союзни фонда чотагIа ханна къахьега йиш йоацаш бисача юкъа пособеш ийю, санаторешка а салоIача цIеношка а путевкаш лу, царна иштта тел социальни страховане кхыдола тайпаш а.

Юкъарча собране яьча решенегIа, ший доалахьарча средстваех колхоза тела йиш я колхозхошта хьожадаьча масса а тайпа пенсешта кхы тIа доплаташ, хIаьта иштта колхозаш вIашагIъехкача ветеранашта, колхоза общественни боахам дегIабоалабеча къаьстта доккхий хIамаш карагIдийннача наха персональни пенсеш хьежаде а.

Къахьегалургдоацача пенсеш а пособеш а ца доагIача колхоза членашта, ший средствай чотагIа материальни новкъостал ду колхозо. Экономически таронашка хьежжа берагIа болча а бераш даьча а кхалнаха луча пособешта кхы тIа а доплата е йиш я колхоза, хIаьта кхоъ а кхы тIех а бер даьча кхалнаха цкъа лушдола ахча дала а.

IX. Колхозхочун дезала (колхозни ковна) ший доалахьара гIонна бола боахам

42. Колхозхочун дезала (колхозни ковна) ший доалахьара гIонна бола боахам социалистически юртабоахама производства составни дакъа да.

Колхозхочун дезала (колхозни коа) хила йиш я ший доалахьара нах чу баха цIа, хьалдаь боахама эша гIирсаш, продуктивни а болх беш дола а хьайбаш, коа тIара оалхазараш, кроликаш, нокхарий, юртабоахама инвентарь, присусадебни участкашка болх бара эша зIамигача механизаце средстваш.

Колхозхочун дезала (колхозни ковна) дIалу хаьса беша, сомий беша, кхыдолча гIулакхашта эшаш дола коашкара лаьттан дакъа.

Колхозхочун дезала (колхозни ковна) коашкарча лаьттан даькъа боарам къоастабу колхозхой юкъарча собране, цо общественни производствана юкъехьоча даькъага хьежжа.

Коарча участке хьалкхеш законо могаеш йола ерригa культураш, пайда эц теплицехи дIакIайлача грунта кхыдолча гIирсехи.

Колхозхошта уж бахача цIеношта (квартирашта) юхе биззача боараме коара участкаш яла йиш ца хилча, юхедиса лаьттан дакъа колхозо царна хьакъоастаду нах бахача пункта зонал арахьара.

Колхоза бокъо я вIаштардаьча цIеношка бахача наха коллективни сомий бешамаштеи хьсабешамаштеи лаьрхIа лаьттан доакъош тела.

Колхозо оттадаьча боарамашка коара участкаш лелае бокъо я колхозхой дезалий (колхозни ковний), нагахьа санна берригa дезал боккха хиларах къахьега ца могаш е инвалидаш бале, нагахьа санна къахьега мога цаI мара воаца дезала (колхозни ковна), член боккъонцарча ханна йолча военни служба тIавийха вале е выборни балха хержавале, деша эттавале, колхоз раьза а йолаш цхьан юкъа кхыча балха вахавале е дезале (колхозни ковна) духхьал ондадаланза бераш мара дисадеце. Ерригача кхыйолча ханашка коара участкаш наьха доалахьа йитареи цар боарамеи дош колхоза члений юкъарча собране къоастаду.

Колхоз йиш йолаш я колхозхошта, цу боахама территоре тIа бахача а хьайбайи кхыйолеи юртбоахама продукци яккхара шийца договор даьча а кхыболча наха оахаш долча лаьттан кхы тIа участкаш, хIаьта иштта йол хьокха моттигаши даьгIенаши хьежае.

Присусадебни участок кхыча нахага дIаяла а е наемни къахьегама новкъосталца лелае а йиш яц.

Колхоза правлене колхозхошта гIо ду присусадебни участкаш лелае.

43. Колхозхочун дезала (колхозни ковна) шоай доалахьара хьайбаши коа тIара оалхазараши леладара норма колхозхой юкъарча собране къоастаю, общественни производстве цар (цо) лоацаш долча даькъага хьежжа.

Колхоза правлене колхозхошта махулла гIо ду хьайбаши коа тIара оалхазараши эцача, зооветеринарни гIулакх деча, хьайбашта эшача доакъарцеи даьгIенащеи Iалашо еча, хIаьта иштта продукци маьхалйоаккхача.

44. Халкъа депутатий юрта е поселкови Советийн колхозхой юкъарча собранейн решенегIа присусадебни лаьттан участкаш лу юрта болх беча хьехархошта, лорашта, кхыболча гражданашта.

X. Колхоза доал дара органаш а ревизионни комисси а

45. Колхоза доал делга чакхдоаккх шеррача демократеи гласностеи ларда тIа, колхоза чурча вахара дерригa дешаш къестадеча колхозхоша хьинаре дакъа а лоацаш.

Колхоза гIулакхашта доал ду колхоза члений юкъарча собране (уполномоченний собране)*, хIаьта уж ца гулъеча хана — колхоза правлене.

46. Колхоза члений юкъара собрани — колхоза доал дара эггара лакхера орган я.

Юкъарча собране:

тIаэц колхоза Устав, цунна хувцамаш юкъекхухь, тIатохараш ду;

хорж колхоза председатель, колхоза правлени а ревизионни комисси а, цар балха отчеташка ладувгI;

колхоза членалла хьаэцара, колхоза членаллара дIавалара а дIаваккхара а дешаш къестаду;

колхоза чурча порядка правилаш, къахьегамах мах телара, боахама чурча расчета а колхоза чурча кхыйолча нормативни актай а хьакъехьа положенеш тIанийю, царна тIатохараши хувцамаши ду;

юрт социально эргаяккхара дешашка хьеж, уж чакхдахара де дезар белгалду;

*) дIахо йодача хана — колхоза члений юкъара собрани.

профсоюзни комитето колхоза правленеца социальни дешаех а къахьегам лорабарах а еш йолча соглашенега хьеж, из чIоагIъю;

хьожа а хьож, чIоагI а ю перспективни а шера йола а производственно - финансови планаш, шера йола отчет;

колхоза правлене предложенешка хьеж, колхоза керттера специалисташ, керттера бухгалтер балха дIаэцара а балхара дIабахара а хьакъехьа решенеш тIаэц;

предложенешка хьеж, ревизионни комиссе ревизей акташ чIоагIъю;

колхозе гIонна йола промышленни производстваш а промыслаш а хьаярах, колхозо агропромышленни объединенешка, агрокомбинаташка, агрофирмашка, боахамий юкъарча предприятешкеи организацешкеи дакъа лацара, колхоза средстваш централизованни фондашка дIахьежаяра хьакъехьара дешаш къестаду;

колхоза лаьттан боарам хувцабалара а лаьттах пайда эцара доазонаш увттадара а дешашка хьеж;

долаш долча законодательствага хьежжа колхоз йоккхагIа хилийтара, зIамигагIа хилийтара, цун гIулакхаш эргадахара а из дIаяккхара а дешаш къестаду;

колхоза правленецарча подрядни коллективай къахьегама къовсамашка хьеж;

колхоза председателa, правлене а ревизионни комиссе а леладеча гIулакхашта яьча жалобашка хьеж.

Цу дешаех решенеш тIанийелга духххал колхозхой юкъарча собране (уполномоченний собране) мара кара дац.

Колхозхой юкъарча собране хорж халкъа тIахьожама группа, хIаьта иштта колхоза вахара кхыдолча дешашка хьеж, уж къестаду.

47. Эшарга хьежжа, правлене гулъю колхоза члений юкъара собрани, бакъда, квартале цкъа хIаьта а гулъе еза из. КхоалагIча даькъал кIезигагIа боацача колхоза е ревизионни комиссе членаша дIадехе, колхоза правлени декхарийла я колхозхой юкъара собрани гулъе.

Дешаш къестаде бокъо йолаш я юкъара собрани, нагахьа санна цигa кхаь даькъах шин даькъал кIезигагIа боацаш колхоза членаш хуле.

Колхозхой юкъарча собране решенеш тIаэц нагахьа санна дукхагIбараш царна раьза хуле.

Юкъара собрани гулъярах собрани хилалехьа ворхI ди хьалха колхозхошка хоам бе беза колхоза правлене.

48. Колхозий члений юкъара собранеш гулъе хала долча йоккхийча колхозашка, юкъарча собране кара дола дешаш къестадара, исключенни санна, гулъе йиш я уполномоченний собранеш, цу хьакъехьа доагIаш дола йоазув ду колхоза Устава тIа, хIаьта цигa къестаде йиш яц колхоз йоккхагIа хилийтара, зIамигагIа хилийтара, цун гIулакхаш эргадахара а из дIаяккхара а дешаш.

Уполномоченнеш хорж колхоза членех колхозхой собранешка, бригадашка, хIаьта иштта колхоза кхыча подразделенешка, кхо шу ха а йилле. Уполномоченний составана юкъебола колхоза председатель, колхоза правлене членаш, ревизионни комисси членаш. Уполномоченний представительства нормаш оттаю колхоза правлене, колхоза гIулакхашта доал дара мамогга дукхагIа колхозхой юкъеоза а гIерташ.

Уполномоченний собране дувца увттаду дешаш, массаза яхар санна, хьалхагIа дувц производственни подразделеней колхозхой собранешка. Уполномоченнеша шоай коллективашка хоам бу уполномоченний собране тIанийцача решенеех.

Уполномоченний собрани дешаш къестаде бокъо йолаш я, нагахьа санна цигa дакъа лоацаш берригача уполномоченний диъ даькъах кхо дакъа хуле.

49. Колхоза правлени исполнительно - распорядительни орган я, цо жоп лу колхоза члений юкъарча собранена, кулгалду колхоза берригача организационни, производственно - финансови, культурно - бытовой, кхетам балара балха.

Колхоза правлене вIаштIехьдоаккх юртбоахама продукци яккхареи паччахьалкхенга йохкареи планаш кхоачашъелга, Iалашду лаьттах, къахьегама, материальни, финансови ресурсех дикагIча тайпара пайда эцалга, чIоагIъю производственнии къахьегамеи дисциплина.

Колхоза правлене увттаду коллективни (бригадни, дезала) а индивидуальни а подрядах дола договораш, уж нийса леладелга Iалашду.

Колхоза правлене договораш увттаду предприятешца, учрежденешца, организацешца, гражданашца, уж кхоачашделга Iалашду.

Ший балха тIа колхоза правлене даим коггIортилга ю йоккхача колхозни активах, творчески инициатива дегIа а кхувл, хьал а лоац, шоай доалахьарча гIонна долча боахамашца айхха интеграци а йолаш, общественни боахам сихха дегIайоалара, къахьегама овсарле лакхъяра хьалхара колхоза члений бехктокхам айбу, даим йоакхо ю колхозхой балха а быта а хьалаш тоадара, цар дехарашка а предложенешка а лаьрххIан теркам тIабахийтан хьеж.

Колхоза правлени хорж колхоза членех, кхо шу ха а йилле. Ше баьча балхах колхозхой юкъарча собранена хIара шера отчет лу колхоза правлене.

Колхоза правлене заседанеш эшарга хьежжа гулъю, бакъда, бетта цкъа хIаьта а гулъе еза; дешаш къестаде бокъо я правлене, нагахьа санна заседане правлене члений диъ даькъах кхо дакъа хуле.

ДукхагIбараш раьза хуле тIаэц правлене решенеш.

50. Колхоза члений юкъарча собране къайлагIа е гуччахьа (царна ловчча тайпара) кхаж а тоссаш, колхозхошта юкъера, кхо шу ха а йилле, хорж колхоза председатель, цу ханна из ва колхоза правлене председатель а. Колхоза председателалла харжа кхаж тассара массехк кандидатура оттае йиш я.

Колхоза председателa хIара денна кулгалду колхоза балха, колхозхой юкъара собранеш, правлене заседанеш ханнахьа чакхйоахалга а цар решенеш кхоачашъелга а Iалашду, боахама гIулакхашта хьалхара жоп лу колхозхошта; паччахьалкхен органашца, кхыча учрежденешцеи организацешцеи леладеча гIулакхий колхоза викал волаш чакхвоал.

Ший компетенцега, колхоза Уставага а долаш долча законодательствага а хьежжа, къамаьлаца е йоазонца а колхоза председателa енна распоряженеши указанеши кхоачашъе езаш ба берригa колхозхой а къахьегама договорагIа къахьегаш бола болхлой а.

Колхоза председатель балхара (цу даькъе кхыча балха тIа хьожаварца дувзаденна а) дIаваккха йиш яц колхозхой юкъарча собране решенегIа мара, къайлагIа е гуччахьа кхаж а тоссаш.

Колхоза правлене ший составана юкъера хорж колхоза председателa заместителаш.

51. Колхоза правлене колхозхой юкъарча собранена предложени лу колхозхошта юкъера е къахьегама договорагIа керттера специалисташ а керттера бухгалтер а балха хьаэцара, уж балхара мукъабалийтара хьакъехьа.

52. Керттерча специалисташа жоп лу шоаш кулгалдеча даькъанна хьалхара, производственно - финансови план кхоачашъелга Iалашду. Шоай кара долча дешай хьакъехьа керттерча специалисташа тела указанеш кхоачашъе еза колхоза членаша, къахьегама договорагIа колхозе болх бечар.

53. Колхозе учет а отчетность а вIаштIехьъяккхараи из нийса хилийтараи бехктокхаме ва керттера бухгалтер, ахча а материальни маьхаленаш а лораяраи нийса дIаахийтараи хIара денна тIахьожам лоаттабу цо, хьинаре гIо ду хозрасчет юкъейоалаяра, боахама лерттIа доал дара а зенаш ца хилийтара а де доагIар ду. Керттерча бухгалтеро колхоза председателаца цхьана колхоза шера йолча отчета, ахча а материальни маьхаленаш а хьатIаяраи дIаяхараи хьакъехьарча документашта кулг язду.

54. Колхоза бригадашка а кхыча подразделенешка а общественни производствана доал дара колхозхой собранеш гулъю.

Эшарга хьежжа гулъю бригада (подразделене) колхозхой собрани, бакъда, бригада совето е подразделене колхозхой кхоалагIча даькъо дIадехарагIа, правлене е колхоза председателa дIадехарагIа бетта цкъа хIаьта а гулъю.

Бригада (подразделене) колхозхой собране;

колхоза членашта юкъера, кхо шу ха а йилле, собранена бакъахьа хеттача бесса къайлагIа е гуччахьа кхаж а тоссаш, бригадир (подразделене кулгалхо) хорж, тIехьагIа из чIоагIву колхоза правлене;

подразделенена еннача заданеех йолча предложенешка хьож, уж кхоачашъяра де дезар белгалду, социалистически декхараш тIанийду;

коллективни подряда, интенсивни технологей, колхозни доалахье лораяра, къахьегам лорабелга а кхерамзлен техника нийса лелаелга а тоадара дешашка, бригада (подразделене) вахара а балха а кхыча дешашка хьож;

совета, кулгалхочун, специалистий, бригада кхыча члений отчеташ ювц, дика къахьегаш бола коллектива членаш белгалбахара, дисциплина телхаераш бехктокхаме озара хьакъехьа колхоза правленега е колхозхой юкъарча собранега предложенеш дIачутел.

Бригада коллектива собране предложени лу бригадира (подразделене кулгалхочоа) взыскани яра, нагахьа санна цо коллектива тешам боабаьбале, балхара из дIаваккхара хьакъехьа.

Подразделене берригача колхозхой кхаь даькъах ши дакъа хулараш бале дешаш къестаде бокъо я собране. Собране решенеш тIаэц дукхагIбараш раьза хуле.

Собране хорж бригада (подразделене) совет, кхо шу ха а йилле. Совета председатель ва йоагI-йоагIача подразделене кулгалхо. Совета бокъонаш а декхараш а белгалду бригада (подразделене) советах йолча положене, из чIоагIъю колхоза правлене.

Эшарга хьежжа гулъю совета заседанеш, бакъда, бетта цкъа хIаьта а. ДукхагIбараш раьза бале тIаэц совета решенеш.

Производстваца ювзаенна йола бригадира (подразделене кулгалхочун) распоряженеш цу подразделене къахьегача берригача колхозхоша кхоачашъе езаш я. Ше болх беча хана бригадир (подразделене кулгалхо) колхозхой собране, колхоза правлене а цун председателo а яххар де дезаш ва, хIаьта доагI-доагIача дешашка диллача керттерча бухгалтеро яхар а.

55. Колхоза правлене а колхоза гIулакхаш тIарча наьха а боахамеи финансови гIулакхашта тIахьожам лоаттабара, кхо шу ха а йилле, ревизионни комисси хорж.

Ревизионни комиссе:

колхоза Уставаца, колхоза ревизионни комиссех йолча положенеца, долаш долча законодательстваца хьалхле лелаю, цо отчет тел колхоза члений юкъарча собранена, хIаьта тIахьожам лоаттабу колхоза Устав, чурча распорядка правилаш, къахьегамах мах теларах йолча боахама чурча расчетах, колхозни рузкъа лорадарах, договораш а боахама операцеш а законагIа хиларах, ахча а материальни маьхаленаш а дIаахийтарах йола положенеш нийса лелаяра, учет, отчетность, колхозхошца ю расчеташ нийсайий хьежара, хIаьта иштта колхоза правлени а гIулакхаш тIарча нах а колхозхой жалобашкеи заявленешкеи ханнахьа хьежара тIехьа.

Колхоза производственно боахама а финансови а гIулакхашта шера шиннел кIезигагIа йоацаш ревизи ю, юкъ-юкъе тохк бригадайи кхыча производственни подразделенейи боахама гIулакхаш, хIаьта колхоза шера йолча отчетах лаьца заключени лу. Ревизей акташ колхозхой юкъарча собране чIоагIъе еза.

56. Ревизионни комиссе бокъо я:

юртбоахама продукцех, фух, фуах, материально - технически а ахчан а средстваех, балха долчеи продуктивни долчеи хьайбех, зданех, гIирсех, кхыйолча доалахьенах нийса пайда эций а уж лорайой а хьежа;

гIулакхаш тIарча нахагареи колхоза членашкареи тохкам бара хиланза даргдоаца документаш хьадеха;

тохкамехи ревизехи хьахиннарашка хьежжа, колхоза юкъарча собране а правлене а ювцийта предложенеш тела.

Ревизионни комиссе предложенешка хьож аргIанара юкъара собрани, хIаьта колхоза правленега дIачуеннарашка — 10 ди чакхдалалехьа.

57. Колхозхой юкъарча собранена бакъахьа хеттача бесса, къайлагIа е гуччахьа кхаж тоссаш, хорж колхоза правлени а ревизионни комисси а.

Правлене а ревизионни комиссе а члений дукхал-кIезигал белгалъю колхозхой юкъарча собране.

Колхозхой тешам боабаь колхоза председатель, правлене а ревизионни комиссе а членаш колхоза члений юкъарча собране решенегIа ханал хьалха дIабаха йиш я.

58. Колхозо мел эша хьалаш хулийт общественни организацешка толаме болх байтара.

59. Колхоза правлене ший болх вIаштIехьбоаккх профсоюзни комитетаца айхха бувзам а лелабеш.

XI. Колхоза Устав тIаэцари цунна регистраци яри

60. Примерни устава кIийлен тIа колхоза члений юкъарча собране тIанийца колхоза Устав, бутт балалехьа регистраци яра дIачулу халкъа депутатий районни (городской) Совета исполнительни комитете. Колхоза Устава тIехьагIа деш дола хувцамаш а тIатохараш а цу порядкагIа ду.

61. Регистраци яь дола колхоза Устав леладу колхоза правлене, халкъа депутатий районни (городской) Совета исполнительни комитете.

62. Ший балха тIа колхозо хьалхле лелаю колхоза Уставаца, колхозий советий решенешца, долаш долча законодательстваца, из юридически бокъонаш йолаш лоархI, цун я печать а ший цIи тIайола байракх а.